

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 11, Αρ. 9B (2022)

Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση: θεωρητική διερεύνηση του ρόλου της και της απήχησης της στους/στις μαθητές/τριες

Ασημίνα Ρήγα, Βασιλική Ιωαννίδη, Γεώργιος Περικλειδάκης

doi: [10.12681/icodl.3295](https://doi.org/10.12681/icodl.3295)

Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση: θεωρητική διερεύνηση του ρόλου της και της απήχησης της στους/στις μαθητές/τριες

Distance school education: theoretical investigation of its role and impact on students

Ασημίνα Ρήγα
Ελληνικό Ανοικτό
Πανεπιστήμιο
riga.asimina@ac.eap.gr

Βασιλική Ιωαννίδη
Ελληνικό Ανοικτό
Πανεπιστήμιο
vioannidi@windowslive.com

Γεώργιος Περοκλειδάκης
Ελληνικό Ανοικτό
Πανεπιστήμιο
gperiklidakis@gmail.com

Abstract

Distance education (EDE) has been providing educational opportunities to students around the world for more than a century. Especially nowadays, the health, social and educational conditions created, especially with the covid-19 pandemic, imposed autonomous distance education, which created a wider discussion with socio-pedagogical extensions and dimensions. The present work is based on a concise bibliographic review and attempts to present the role that distance school education plays in modern educational events. At the same time, due to the urgent distance education formed by the covid-19 virus at all levels and in the context of school education, this paper aims to highlight the role and current trends in distance education as well as its impact on teaching and learning both in Greece and abroad.

Keywords: *distance education, school, inclusive education, internet*

Περίληψη

Η σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση (εξΑΕ) παρέχει μορφωτικές ευκαιρίες σε μαθητές σε όλο τον κόσμο περισσότερο από έναν αιώνα. Ειδικά, στις ημέρες μας, οι υγειονομικές, κοινωνικές και εκπαιδευτικές συνθήκες που δημιουργήθηκαν, ιδίως με την πανδημία covid-19, επέβαλαν την αυτοδύναμη εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση, γεγονός που δημιούργησε μία ευρύτερη συζήτηση με κοινωνικό-παιδαγωγικές προεκτάσεις και διαστάσεις. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να παρουσιάσει το ρόλο που διαδραματίζει η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση στα σύγχρονα εκπαιδευτικά δρώμενα. Παράλληλα, λόγω της γενίκευσης της σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που προέκυψε από τον ιό covid-19 σε όλες τις βαθμίδες και τα πλαίσια της σχολικής εκπαίδευσης, η εργασία αποβλέπει στην ανάδειξη του ρόλου και των σύγχρονων τάσεων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση καθώς και της επίδρασης της στη διδασκαλία και τη μάθηση τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό.

Λέξεις-κλειδιά: *εξ αποστάσεως εκπαίδευση, σχολείο, συμπεριληπτική εκπαίδευση, διαδίκτυο*

Εισαγωγή

Η μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αποτελεί πρωταρχικό πεδίο μείζονος ερευνητικού ενδιαφέροντος τις τελευταίες δεκαετίες λόγω σύνθετων κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων, αλλά και λόγω της ραγδαίας εξέλιξης των τεχνολογικών μέσων (Martin, Sun, & Westine, 2020). Ειδικότερα, τα τελευταία είκοσι χρόνια υπάρχει σημαντική ανάπτυξη και επέκταση των προγραμμάτων της σχολικής εξΑΕ για λόγους πέρα από αυτούς που την καθιέρωσαν (Γκιμίσης & Αποστολάκης, 2011). Τα νέα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, ακολουθώντας τις ολοένα και πιο επιτακτικές κοινωνικές επιταγές ενσωμάτωσης των νέων τεχνολογιών σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής ζωής, αποσκοπούν στην συμπεριληπτική αξιοποίηση της τεχνολογίας με παιδαγωγική και όχι εργαλειοκεντρική στόχευση. Σύμφωνα με τον Αναστασιάδη (2020), τα σχολεία προετοιμάζονται για τη μετάβαση σε μία νέα φάση, αυτής στο «Ανοικτό Σχολείο της Διερευνητικής Μάθησης, της Συνεργατικής Δημιουργικότητας και της Κοινωνικής Αλληλεγγύης». Σε αυτό το πλαίσιο ένα νέο σύνολο κανόνων για την προστασία των παιδιών στο διαδίκτυο προστίθεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού (CRC, 2021). Σύμφωνα με αυτό το ψηφιακό περιβάλλον μπορεί να επιτρέψει και να βελτιώσει σημαντικά την πρόσβαση των παιδιών στην παροχή εκπαίδευσης υψηλής ποιότητας, χωρίς αποκλεισμούς, συμπεριλαμβανομένης της τυπικής, άτυπης, συνεργατικής και αυτοκαθοδηγούμενης μάθησης.

Ειδικότερα, στην τρέχουσα πραγματικότητα, σύμφωνα με ερευνητικά στοιχεία (OECD Policy Responses to Coronavirus, 2020), η κρίση του COVID-19 έχει ωθήσει το εκπαιδευτικό σύστημα παγκοσμίως να αναζητήσει εναλλακτικούς τρόπους εκπαίδευσης, έναντι της δια ζώσης διδασκαλίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αξιοποίηση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές σε πρωτοφανή κλίμακα.

Στο πλαίσιο της παραπάνω προβληματικής, θεωρήσαμε σημαντικό τον εμπλουτισμό της βιβλιογραφίας σχετικά με τις πρακτικές που εφαρμόζονται ή βελτιώνουν τις υπάρχουσες στην εκπαίδευση (Creswell, 2016). Συγκεκριμένα, θεωρήσαμε σημαντική τη διερεύνηση του σύγχρονου ρόλου της σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και την καταγραφή ενδεικτικών ερευνητικών πορισμάτων αναφορικά με εκπαιδευτικές πρακτικές εξ αποστάσεως διδασκαλίας και πώς επιδρούν αυτές και δη σε μαθητές/τριες.

Δεδομένου ότι η αξία της επιστημονικής έρευνας στην εκπαίδευση είναι ότι δίδει την ικανότητα στους παιδαγωγούς να αναπτύξουν ισχυρή γνωστική βάση, γεγονός που διασφαλίζει στην εκπαίδευση «μία ωριμότητα και μία κίνηση προς τα εμπρός», όπως περιγράφεται από τους Cohen et al. (2007), στην παρούσα εργασία επιχειρούμε να περιγράψουμε το ρόλο της σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και να αναφερθούμε σε ενδιαφέρουσες απηγήσεις των εξ αποστάσεως εκπαιδευτικών πρακτικών στα σύγχρονα περιβάλλοντα μάθησης.

Ρόλος και σύγχρονες τάσεις στη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Η αυτοδύναμη εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από ολοκληρωμένα προγράμματα σπουδών που παρέχονται από θεσμοθετημένους και αναγνωρισμένους εκπαιδευτικούς φορείς σε επίπεδο πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και απονέμουν στους μαθητές ισότιμους με τους παραδοσιακούς σχολείου τίτλους σπουδών (Καραγιάννη & Αναστασιάδης, 2009).

Επιπλέον, η σχολική εξΑΕ παραδοσιακά λειτουργούσε συμπληρωματικά ακολουθώντας τις μεθόδους της αυτόνομης - αυτοκαθοδηγούμενης μάθησης και ενισχύοντας την παραδοσιακή διδασκαλία και μάθηση. Συχνά αφορούσε είτε στην

παρακολούθηση μεμονωμένων μαθημάτων για συγκεκριμένους λόγους, είτε σε συνεργασίες σχολείων μέσα από τα σχολικά δίκτυα, με σκοπό την ολοκλήρωση κάποιων εργασιών και τη συμμετοχή σε τηλεδιασκέψεις διαφόρων μαθησιακών αντικειμένων (Μιμίνου & Σπανακά, 2013). Επομένως, η εξΑΕ στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση διαδραμάτιζε ένα σημαντικό συμπληρωματικό ρόλο στο πλαίσιο νέων μεθοδολογιών και μοντέλων που προτείνονται στη διεθνή βιβλιογραφία.

Η χρήση της πλατφόρμας από όλη τη σχολική μονάδα τα τελευταία δύο χρόνια κι όχι από μεμονωμένους εκπαιδευτικούς δημιούργησε τις βάσεις για τη σύνδεση του συμβατικού εκπαιδευτικού συστήματος με το ανοικτό και εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό σύστημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα σχετικής μεθοδολογίας αποτελεί η ανεστραμμένη τάξη (flipped classroom), η οποία σύμφωνα με το δίκτυο Flipped Learning Network στο οποίο συμμετέχουν εκπαιδευτικοί που αξιοποιούν την ανεστραμμένη τάξη (FLN, 2014) «μεταφέρει την παράδοση του μαθήματος (όπου στη συμβατική τάξη γίνεται συνήθως μονόλογος) έξω από το φυσικό χώρο της αίθουσας διδασκαλίας (κυρίως μέσω του βίντεο), προκειμένου ο διδακτικός χρόνος στην τάξη να αφιερωθεί σε περισσότερες αλληλεπιδραστικού τύπου δραστηριότητες όπου οι μαθητές εμπλέκονται ενεργητικά με το διδακτικό περιεχόμενο». Επομένως η συγκεκριμένη μεθοδολογία μεταθέτει το παθητικό -για τον μαθητή- θεωρητικό μέρος της διδασκαλίας στο σπίτι, ενώ στο σχολείο ο εκπαιδευτικός έχει περισσότερο χρόνο για να εφαρμόσει μαθητοκεντρικές και βιωματικές εκπαιδευτικές τεχνικές (Μακροδήμος, Παπαδάκης & Κουτσούμπα, 2017).

Σε κάθε περίπτωση, ο μαθητής και ο δάσκαλος χωρίζονται από τον χώρο, αλλά όχι απαραίτητα από τον χρόνο (Doug, 2002), με δεδομένο ότι η σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση ορίζεται ιστορικά από τον Greenberg (1998) ως μια προγραμματισμένη εμπειρία διδασκαλίας / μάθησης που χρησιμοποιεί ένα ευρύ φάσμα τεχνολογιών για να προσεγγίσει τους μαθητές σε απόσταση και έχει σχεδιαστεί για να ενθαρρύνει την αλληλεπίδραση των μαθητών και την πιστοποίηση της μάθησης, είτε σύγχρονα, είτε ασύγχρονα.

Η επίδραση της σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη διδασκαλία και τη μάθηση

Για την αποτελεσματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση οι εκπαιδευτικοί κρίνεται αναγκαίο να υιοθετήσουν εναλλακτικές μεθόδους διδασκαλίας καθώς και να αναπτύξουν δεξιότητες διαχείρισης του μαθησιακού περιβάλλοντος με έναν παιδαγωγικό τρόπο που να καθιστά το μάθημά τους ενδιαφέρον, καινοτόμο και ελκυστικό. Η Elias (2010) επισημαίνει την ύπαρξη σημαντικών πυλώνων στην εξΑΕ εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, δίνει έμφαση στην *προσβασιμότητα* στη διασφάλιση δηλαδή ότι το περιεχόμενο είναι διαθέσιμο και προσιτό σε όλους τους μαθητές. Επίσης, τονίζει τη σημασία του *σχεδιασμού* της μάθησης έτσι ώστε να ανταποκρίνεται σε ένα ευρύ φάσμα ικανοτήτων, ενδιαφερόντων, προτιμήσεων, δεξιοτήτων, χρονοδιαγραμμάτων και επιπέδων συνδεσιμότητας. Επιπλέον, επισημαίνει τη *διαδραστικότητα* στην εξ αποστάσεως διδασκαλία γιατί καθιστά τους μαθητές ενεργούς (active learners) με σημαντικά αποτελέσματα στη διαδικασία της μάθησης και την αξιοποίηση απλού *περιεχομένου*, ώστε ο σχεδιασμός του μαθήματος να είναι κατανοητός, ανεξάρτητα από το την τεχνολογική εμπειρία του μαθητή, τις γνώσεις, τις γλωσσικές ή τις τεχνικές δεξιότητες και να ελαχιστοποιεί τους κινδύνους τυχαίων ή ακούσιων ενεργειών. Τέλος, αναγκαία κρίνεται και η διαμόρφωση κατάλληλου *εκπαιδευτικού κλίματος* με την υιοθέτηση ενθαρρυντικής και υποστηρικτικής στάσης από την πλευρά του

εκπαιδευτικού.

Γενικότερα, μεγάλο εύρος της βιβλιογραφίας ασχολείται με την αποτελεσματικότητα των συστημάτων της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και τους διάφορους παράγοντες που επηρεάζουν την επιτυχία ή την αποτυχία της εξΑΕ, όπως τις μεθόδους και τις στρατηγικές για την αύξηση της διαδραστικότητας, της ενεργού μάθησης, του ρόλου της διαμεσολάβησης των εκπαιδευτικών και της υποστήριξης των μαθητών μέσα σε ένα εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό πλαίσιο (Sherry, 1995).

Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αναγνωρίσουν ποιες είναι εκείνες οι παιδαγωγικές αρχές και πρακτικές που μπορούν να μεγιστοποιήσουν την αποτελεσματικότητα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί πρόσφατη έρευνα της Φώτη (2021) στην οποία μεταξύ άλλων διερευνώνται οι αντιλήψεις, οι δυνατότητες και οι περιορισμοί της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, σύγχρονης και ασύγχρονης στα νέα δεδομένα του COVID-19. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη μελέτη αυτή οι εκπαιδευτικοί του Νηπιαγωγείου επεσήμαναν τη δυσκολία που αντιμετώπισαν στην προσπάθειά τους να αναπροσαρμόσουν τη διδακτική τους μεθοδολογία και να εμπλουτίσουν τα διδακτικά εργαλεία που χρησιμοποιούσαν έως τώρα. Παράλληλα, αναγνώρισαν την ανάγκη επιμόρφωσής τους και αξιοποίησης της εξΑΕ συνδυαστικά με την διά ζώσης εκπαίδευση.

Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη τον θεμελιώδη ρόλο των εκπαιδευτικών και των γονέων στην υποστήριξη των μαθητών, ιδιαίτερα αυτή την περίοδο της πανδημίας, οι στοχευμένες πολιτικές παρέμβασης, θα πρέπει να σχεδιάζονται έχοντας ως βασικό τους σκοπό από τη μία, τη μείωση του βάρους που αναλογεί στους γονείς και από την άλλη, την υποστήριξη των εκπαιδευτικών και των σχολείων, ώστε να αξιοποιήσουν στον μέγιστο βαθμό την εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Vincent-Lancrin, 2020).

Από τα ευρήματα της έρευνας του ΟΟΣΑ (OECD, 2020) διαφαίνεται η επίδραση που έχει η υποστήριξη από τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς στις στάσεις των μαθητών απέναντι στην εκπαίδευση. Οι παράγοντες που επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις στάσεις των μαθητών είναι η συναισθηματική υποστήριξη των γονέων και ο ενθουσιασμός των εκπαιδευτικών. Αυτοί οι δύο παράγοντες φαίνεται να επιδρούν όχι μόνο στη δημιουργία θετικών στάσεων για τη μάθηση από τους μαθητές, αλλά και στην ανάπτυξη ισχυρής αυτοπεποίθησης και αυτο-αποτελεσματικότητας (Καμπύλης, 2017).

Επιπλέον, έρευνα δράσης των Παπανικολάου & Μανούσου (2019), επίσης, καταδεικνύει ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι (εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς) βλέπουν θετικά την όλη δράση της εισόδου της συμπληρωματικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στις σχολικές μονάδες. Η αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία και τη μάθηση προάγει την πρωτοτυπία και την καινοτομία και συμβάλλει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών.

Αναφορικά με την εφαρμογή της σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη χώρα μας, ερευνητικά αποτελέσματα των Μίμινου & Σπανακά (2013) αναδεικνύουν τη θετική συσχέτιση που υπάρχει ανάμεσα στη συχνότητα χρήσης του online εκπαιδευτικού υλικού της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, της ακαδημαϊκής επίδοσης και των επιτευγμάτων των μαθητών/τριών και της ικανοποίησης που αντλούν οι μαθητές/τριες από το ομαδοσυνεργατικό πνεύμα στη σχολική ομάδα, τα μαθησιακά αποτελέσματα και την αλληλεπίδραση που αναπτύσσεται μεταξύ των μαθητών/τριών αλλά και του εκπαιδευτικού. Παράλληλα, στο πλαίσιο διερεύνησης των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, διαπιστώνεται από έρευνα των Σκουλαρίδου & Μαυροειδή (2016), η αποτελεσματικότητα των μαθησιακών αντικειμένων του Φωτόδεντρου ως εργαλείων εμπλουτισμού του εκπαιδευτικού υλικού της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, που υπολείπεται επικοινωνίας, μεγαλύτερη

εξατομίκευση και προσαρμοστικότητα στις ανάγκες κάθε μαθητή, περισσότερη ποικιλία στην εμπειρία του μαθητή με τη χρήση πολυμέσων και τη μη λεκτική παρουσίαση του διδακτικού υλικού. Η ηλεκτρονική μάθηση είναι φυσικά κατάλληλη για εξ αποστάσεως εκπαίδευση και ευέλικτη μάθηση. Η ηλεκτρονική μάθηση μπορεί επίσης να αναφέρεται σε εκπαιδευτικούς ιστότοπους, όπως εκείνους που προσφέρουν φύλλα εργασίας και διαδραστικές ασκήσεις για παιδιά. Μέσω αυτής, ο μαθητής θα έχει περισσότερες εμπειρίες που μπορούν να επιτευχθούν, επειδή μαθαίνουν από το περιεχόμενο, καθώς επίσης μαθαίνουν από τη χρήση διαδικτυακών κοινοτήτων και δικτύων. Με αυτόν τον τρόπο, η ηλεκτρονική μάθηση μπορεί να υποστηρίξει τη «μάθηση μέσω προβληματισμού και συζήτησης». Η ηλεκτρονική μάθηση δίνει τη δυνατότητα στον μαθητή να διαχειρίζεται τον τρόπο μάθησης και τον τρόπο που θέλει να μάθει, επειδή ακριβώς ο καθένας έχει τον δικό του τρόπο μάθησης. Χαρακτηριστική είναι η θέση των King et al. (2001) ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση ορίζεται από τη διδασκαλία, την εξερεύνηση και την ευελιξία.

Σύγχρονες έρευνες διερευνούν τις αντιλήψεις των μαθητών και σπουδαστών με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε διάφορα εκπαιδευτικά πλαίσια και επίπεδα, καθώς η θετική ή αρνητική στάση τους επηρεάζουν σημαντικά τα μαθησιακά αποτελέσματα. Ενδεικτικά, η έρευνα των Σταμπολτζή κ.ά. (2020) καταδεικνύει ότι αντιλήψεις και οι εμπειρίες ελλήνων φοιτητών/τριών με μαθησιακές δυσκολίες ή αναπηρία κάνουν λόγο για μία θετική αποτίμηση της εξ αποστάσεως διδασκαλίας παρά τις επιμέρους δυσκολίες. Στη βάση αυτή, πιθανά εμπόδια που έχουν να κάνουν με αντιλήψεις, στάσεις, εμπειρίες, γνώση, οργανωσιακά θέματα κ.λ.π. μπορούν να ξεπεραστούν σε μεγάλο βαθμό από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, εάν αναγνωριστούν εξ αρχής και συσχετιστούν με πιθανές λύσεις και ενταξιακές πρακτικές συμπεριληψης μέσα στις σχολικές τάξεις ή στην ίδια την εκπαιδευτική κοινότητα για μαθητές με και χωρίς δυσκολίες (Darrow, 2009).

Σύμφωνα με τους Zaborova et al. (2017), ερευνητικά πορίσματα δείχνουν ότι οι διαδικτυακοί μαθητές αποτελούν μία ξεχωριστή κοινωνική ομάδα και εκτιμούν θετικά τις εμπειρίες εξ αποστάσεως μάθησης. Το κίνητρό τους για on-line μάθηση κυριαρχείται από παράγοντες όπως η δυνατότητα συνδυασμού εργασίας και μελετών, ευελιξίας χρόνου και τόπου. Ωστόσο, οι μαθητές δεν αποδίδουν μεγάλη σημασία στην ποιότητα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Οι μεγαλύτερες ανησυχίες αφορούν τις σχετικές διδακτικές πρακτικές και τα πρότυπα επικοινωνίας. Έτσι, η ικανοποίηση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητα του εκάστοτε εκπαιδευτικού πλαισίου να ενσωματώνει τις ΤΠΕ στο σχεδιασμό και την παράδοση των μαθημάτων, καθώς και να δημιουργεί αποτελεσματικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ όλων των συμμετεχόντων στο μάθημα.

Επιπλέον, μία άλλη έρευνα που διεξήχθη από τους Anastasiades et al. (2010), αναφορικά με το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση της μεθοδολογίας που εστιάζει στην παιδαγωγική χρήση της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης στο σύγχρονο δημοτικό σχολείο επισημαίνει τη σημασία της υπό παιδαγωγικές συνθήκες και το σημαντικό ρόλο που μπορεί να παίξει μέσα από την υποστήριξη συνεργατικών συγχρονισμένων μαθησιακών δραστηριοτήτων από απόσταση, ενισχύοντας έτσι τις κοινωνικές σχέσεις. Η εν λόγω έρευνα έδειξε ότι ο συνδυασμός της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης και της μάθησης πρόσωπο με πρόσωπο ενοποιεί τον ρόλο του σύγχρονου σχολείου ως παράγοντα κοινωνικοποίησης. Ταυτόχρονα, διευρύνει τις ευκαιρίες των μαθητών για επικοινωνία, συνεργασία και έκφραση ενισχύοντας την προθυμία τους να κάνουν νέες επαφές σε όλο τον κόσμο.

Τέλος, ερευνητική εργασία των Κελενίδου κ.ά. (2017) είχε ως στόχο να διερευνήσει τα συμπεράσματα από την εφαρμογή της σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε

σχολεία της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης σε διάφορες χώρες έτσι όπως αυτά δημοσιεύτηκαν σε έρευνες από το 2008 και μετά. Στηρίχθηκε στη μεθοδολογία της συστηματικής ανασκόπησης ώστε να εντοπίσει, να αξιολογήσει και να ερμηνεύσει τις διαθέσιμες έρευνες που απαντούσαν στο ερευνητικό ερώτημα που είχε διατυπωθεί. Από τις σαράντα επτά έρευνες που επιλέχθηκαν δέκα ήταν από την Ελλάδα και οι υπόλοιπες από διάφορες άλλες χώρες. Ανάμεσα στους μαθητές που συμμετείχαν στις επιλεγμένες έρευνες υπήρχαν παιδιά που ζουν σε απομακρυσμένες περιοχές της υπαίθρου, παιδιά με ειδικές μαθησιακές ανάγκες ή «χαρισματικοί» μαθητές. Στην πλειονότητά τους δήλωσαν ικανοποιημένοι από τη συμμετοχή τους, κρίνοντας θετικά τη δυνατότητα που είχαν να αυτορρυθμίζουν τη μάθησή τους.

Καταλήγοντας, μελλοντικά κρίνεται σκόπιμο να απαντηθεί, εάν και κατά πόσο η μεθοδολογία της εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης δίνει λύσεις στις ανάγκες και στα προβλήματα της συμβατικής εκπαίδευσης, καθώς οι εξελίξεις είναι ραγδαίες στη χώρα μας και παγκόσμιο επίπεδο.

Αντί επιλόγου

Συνοψίζοντας οι τάσεις, οι απόψεις και οι επιλογές για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και δη για τη σχολική βρίσκονται σε μια εξελισσόμενη και διαλεκτική διαδικασία. Χωρο-χρονικά οι πρακτικές είναι συνάρτηση των συνθηκών και των αναγκών που διαφοροποιούνται από τόπο σε τόπο, από χώρα σε χώρα και από χρόνο σε χρόνο. Ωστόσο, μέσα σε αυτή την εξελικτική διαδικασία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, η εφαρμογή της μπορεί να προσφέρει πολλαπλές ευκαιρίες μάθησης τόσο στα παιδιά των απομακρυσμένων ή απομονωμένων σχολείων σε πρώτη φάση όσο και στα παιδιά των αστικών κέντρων, που δεν είχαν μέχρι τώρα τέτοιες ευκαιρίες μάθησης (Μανούσου, 2004).

Συνακόλουθα, απώτερος στόχος της αξιοποίησης της τεχνογνωσίας στην εξΑΕ από τους εκπαιδευτικούς οφείλει να είναι ο αναστοχασμός και ο προβληματισμός σχετικά με την καταλληλότητα των διδακτικών πρακτικών. Υπό την έννοια αυτή, κεντρικός προσανατολισμός παραμένει η βέλτιστη παιδαγωγική αξιοποίηση των τεχνολογικών μέσων και εφαρμογών στη μαθησιακή και την εν γένει εκπαιδευτική διαδικασία.

όμως σε σύγκριση με την αντίστοιχη της συμβατικής.

Όπως αναφέρεται από τον Amani (2014) το πλεονέκτημα της ηλεκτρονικής μάθησης περιλαμβάνει συχνά ευελιξία και ευκολία για τον μαθητή, διευκόλυνση της

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αβραμίδης, Η., Καλύβα, Ε. (2006). *Μέθοδοι Έρευνας στην Ειδική Αγωγή. Θεωρία και Εφαρμογές*. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση.
- Amani, M. Al-K. Al.-A. (2014). Distance Learning. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 152, σσ. 82-88.
- Αναστασιάδης, Π. (2020). Η Σχολική Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση στην εποχή του Κορωνοϊού COVID-19: το παράδειγμα της Ελλάδας και η πρόκληση της μετάβασης στο «Ανοιχτό Σχολείο της Διερευνητικής Μάθησης, της Συνεργατικής Δημιουργικότητας και της Κοινωνικής Αλληλεγγύης». *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 16, 2, σσ. 20-48. doi:<https://doi.org/10.12681/jode.25506>
- Anastasiades, P., Filippousis, G., Karvunis, L., Siakas, S., Tomazinakis, A., Giza, P., Mastoraki, H. (2010). Interactive Videoconferencing for collaborative learning at a distance in the school of 21st century: A case study in elementary schools in Greece. *Computers & Education*, 54, 2, pp. 321-339. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2009.08.016>
- Γκιμίσης, Β., Αποστολάκης, Α. (2011). Η σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση στη Βόρεια Αμερική Το παράδειγμα των ΗΠΑ και του Καναδά. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως*

- Εκπαίδευση, 6, σσ. 231-241. Διαθέσιμο στο: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/733>
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2007). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: εκδ. Μεταίχιμο.
- CRC: General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment - Released on 2 March 2021
- Creswell, W.J. (2016). *Η έρευνα στην Εκπαίδευση. Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας*. Αθήνα: εκδ. Ίων.
- Darrow, A.-A. (2009). Barriers to effective inclusion and strategies to overcome them. *General Music Today*, 22 (3), pp. 29-31.
- Doug, O. (2002). *Online Journal of Distance Learning Administration*. Vol. V, Number III. University of West Georgia, Distance Education Center. Available at: <https://www.westga.edu/~distance/ojdla/fall53/valentine53.html> Accessed 4/3/2021).
- Elias, T. (2010). Universal instructional design principles for Moodle. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 11(2), 110-124. <https://doi.org/10.19173/irrodl.v11i2.869>
- Flipped Learning Network (2014). Definition of flipped learning. <https://flippedlearning.org/definitionof-flipped-learning>
- Zaborova E.N., Glazkova I.G., Markova T.L. Distance learning: students' perspective. (2017). *Sotsiologicheskie issledovaniya [Sociological Studies]*, 2, pp. 131-139. Available at: <http://socs.isras.ru/en/article/6566> Accessed 4/3/2021).
- Greenberg, G. (1998). Distance education technologies: Best practices for K-12 settings. *IEEE Technology and Society Magazine*, pp. 36-40.
- Καμπύλης, Ν. (2017). Εφαρμογή και αξιολόγηση του μαθήματος με τίτλο «Μαθαίνω πως να μαθαίνω να αθλούμαι» που υλοποιήθηκε με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας στο πλαίσιο ενός ομίλου αριστείας στο Πρότυπο Πειραματικό Γυμνάσιο Πατρών. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 13 (1), σσ. 38-53. doi:<https://doi.org/10.12681/jode.13911>
- Καραγιάννη, Δ., Αναστασιάδης, Π. (2009). Συμπληρωματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση στο Δημοτικό Σχολείο: Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Πιλοτικού Έντυπου Εκπαιδευτικού Υλικού με την μέθοδο της εξΑΕ με θέμα: «Βιώσιμη Ανάπτυξη και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας». *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 5, σσ. 97-110. Διαθέσιμο στο: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/502> (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/3/2021).
- Κελενίδου, Π., Αντωνίου, Π., Παπαδάκης, Σ. (2017). Η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση. Συστηματική ανασκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 9, σσ. 168-184. <http://dx.doi.org/10.12681/icodl.1141>
- King, F.B., Young, M.F., Drivere-Richmond, K., Schrader, P.G. (2001). Defining Distance Learning and Distance Education. *AACE Review (formerly AACE Journal)*, 9 (1), 1-14. Norfolk, VA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Retrieved March 3, 2021 from <https://www.learntechlib.org/primary/p/17786/>. (Accessed 4/3/2021).
- Μακροδήμος, Ν., Παπαδάκης, Σ., & Κουτσούμπα, Μ. (2017). Σχολική εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: μια μελέτη περίπτωσης με τη μέθοδο της Ανεστραμμένης Τάξης για τα Μαθηματικά της Ε' Δημοτικού. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 13 (1), σσ. 26-37. doi:<https://doi.org/10.12681/jode.13975>
- Μανούσου, Ε. (2004). Εφαρμογές εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στην 1^η Πανελλήνια Δημερίδα με Διεθνή Συμμετοχή με θέμα: «*Δια Βίου και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση στην Κοινωνία της Πληροφορίας*». Πανεπιστήμιο Κρήτης. Διαθέσιμο στο: [https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/55704724/Efarmoges PE eisigisi manousou kriti2004.pdf?1517639500=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3D55704724.pdf&Expires=1614858349&Signature=Q6TDJC-SiWyi3aeMHrjiHJ2FYB834c6qb7F-AMYK14shPEDFXc5ZP-XRDR~qbN2FM~cdm10vBzKYmduIkVUiHuZYWTZenvp-wHo8XIS7fsHdQHWO-rdpzhBObcPK-9kfc5vvLxScp~o-CJFO0P9ak7GrP81JclDQNf42v~4nLf63BjOpax1s-geW9YaFSsE0RrF1IuN26diu57pzn7KrxK9202YFaYhu7XERvn8D3I8jAqZMZ6Zw30yUdphTN~IEMHUsUnkZ8b~-dVELDPJAgcCizpQdm4xfNX1r3fdflLp-uzVFnVsdrsDBvVf6j7tWfnyJyJWxK7km6tvbDidZaw_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA](https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/55704724/Efarmoges_PE_eisigisi_manousou_kriti2004.pdf?1517639500=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3D55704724.pdf&Expires=1614858349&Signature=Q6TDJC-SiWyi3aeMHrjiHJ2FYB834c6qb7F-AMYK14shPEDFXc5ZP-XRDR~qbN2FM~cdm10vBzKYmduIkVUiHuZYWTZenvp-wHo8XIS7fsHdQHWO-rdpzhBObcPK-9kfc5vvLxScp~o-CJFO0P9ak7GrP81JclDQNf42v~4nLf63BjOpax1s-geW9YaFSsE0RrF1IuN26diu57pzn7KrxK9202YFaYhu7XERvn8D3I8jAqZMZ6Zw30yUdphTN~IEMHUsUnkZ8b~-dVELDPJAgcCizpQdm4xfNX1r3fdflLp-uzVFnVsdrsDBvVf6j7tWfnyJyJWxK7km6tvbDidZaw_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA) (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/3/2021).
- Martin, F., Sun, T., & Westine, C. (2020). A systematic review of research on online teaching and learning from 2009 to 2018. *Computers & Education*, 159, 104009.

- Mertens, D.M. (2009). *Έρευνα και αξιολόγηση στην εκπαίδευση και την ψυχολογία*. Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.
- Μίμινου, Α., Σπανακά, Α. (2013). Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Καταγραφή και συζήτηση μίας βιβλιογραφικής επισκόπησης. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 7, σσ. 78-90.
- OECD.org /Better policies for better lives. (2020). “*OECD Policy Responses to COVID-19. Strengthening online learning when schools are closed: The role of families and teachers in supporting students during the COVID-19 crisis*”. Available at: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/strengthening-online-learning-when-schools-are-closed-the-role-of-families-and-teachers-in-supporting-students-during-the-covid-19-crisis-c4ecba6c/> (Accessed 4/3/2021).
- Παπανικολάου, Κ., Μανούσου, Ε. (2019). Συμπληρωματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Μία Έρευνα Δράσης για την αναπλήρωση των μαθημάτων για τους μαθητές που απουσιάζουν περιστασιακά από το σχολείο. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 15(1), σσ. 184-201. doi:<https://doi.org/10.12681/jode.21111>
- Σκουλαρίδου, Ε., & Μαυροειδής, Η. (2016). Συμπληρωματική σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση με χρήση μαθησιακών αντικειμένων από το Πανελλήνιο Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων – Φωτόδεντρο. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 12 (2), 56-72. doi:<https://doi.org/10.12681/jode.10862> (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/3/2021).
- Sherry, L. (1995). Issues in Distance Learning. *International Journal of Educational Telecommunications*, 1 (4), 337-365. Charlottesville, VA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Retrieved March 4, 2021 from <https://www.learntechlib.org/primary/p/8937/> (Accessed 4/3/2021).
- Φώτη, (2021). Εποχή COVID-19 και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο. Διερεύνηση απόψεων εκπαιδευτικών. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 17(2), 92-115. doi:<https://doi.org/10.12681/jode.25458>